

ZOMBI PREDUZECA:
KRAJ ILI USPON

Mrtav čovjek puzi

Ako već sama nisu „zombiji“, srpska preduzeća imaju šansu da u potrazi za evropskim partnerima naiđu na sebi slične „ni žive ni mrtve“ firme. Osnovni uzroci gomilanja ovakvih kompanija na tržištu leže u nespremnosti banaka da pokrenu procese njihovog finansijskog (a i operativnog) restrukturiranja. Najviše ih je u Španiji, Grčkoj, Italiji, Portugaliji i Irskoj. U Srbiji, tek oko 30% preduzeća ispunjava osnovne kriterijume likvidnosti, a problematični krediti banaka se u dužem periodu kreću na nivou od 20 do 25%.

*Piše: Milan Stefanović**

Prema istraživanjima udruženja stručnjaka za poslovni oporavak kompanija „R3“ iz Velike Britanije, oko 10% kompanija u ovoj zemlji je u stanju samo da otplaćuje kamatu na dugove ali ne i da smanji glavnica duga. Broj firmi koje pripadaju ovoj kategoriji je u poslednjih pet meseci porastao za 10%, tako da broji 160 hiljada firmi, od kojih se 70 hiljada bori i da plati kamatu.

U evropskim zemljama koje su najviše pogođene posledicama ekonomsko-finansijske krize – Grčka, Španija i Italija – situacija je još ozbiljnija. Upravo u ovim zemljama, gde je najveći broj zombi kompanija, stopa insolventnosti je najmanja: na 10 hiljada kompanija manje od 30 se formalno ugasi usled insolventnosti. Slična situacija je i u Portugaliji i Irskoj.

Osnovni uzroci gomilanja zombi kompanija na tržištu leže u nespremnosti banaka da pokrenu procese finansijskog (a i operativnog) restrukturiranja ovakvih kompanija. Uzroci se nalaze i u merama državne intervencije finansijskog tipa (tzv. meki krediti, subvencionisanje kamata, krediti za likvidnost, garancijske šeme i dr.), kojima se amortizuju zakonitosti tržišta. Takođe, jedan od

uzroka zombi kompanija je i poistovećivanje stečaja sa ličnim i poslovnim osramoćenjem. U većini evropskih zemalja se stečaj posmatra kao neuspeh i značajna mrlja u karijeri, zbog čega se privrednici retko odlučuju da pokrenu reorganizaciju ili bankrotstvo. Za razliku od Evrope, u SAD se poslovni neuspeh i stečaj shvataju kao normalna pojava u privrednom životu, pa je i zombi kompanija manje, ali ih i tamo ima, naročito zbog uticaja ekonomsko-finansijske krize. Najčešći unutrašnji uzroci nastanka zombi preduzeća (vezani za sama preduzeća) obuhvataju nenamensko trošenje sredstava društva, poistovećivanje ličnih finansijskih sa finansijskim firme (česta pojava kod malih preduzeća), prekomerno investiranje („preinvestiranje“), slabo upravljanje finansijskim rizicima, loše poslovne procene i neprofesionalan menadžment.

Srpsku privredu već duže vreme odlikuju likvidna napetost i nelikvidnost. U Srbiji, prema određenim istraživanjima, tek oko 30% preduzeća ispunjava osnovne kriterijume likvidnosti. Problematični krediti banaka se u dužem periodu kreću na nivou od 20 do 25%. Preduzeća duguju bankama po osnovu kreditnih zaduženja preko 18 milijardi evra, a prekogranični kre-

diti iznose preko 10 milijardi evra, prema podacima Udruženja banaka Srbije. Prosečan rok naplate potraživanja u privredi (komercijalne transakcije), prema podacima Unije poslodavaca, iznosi 134 dana. Oko 60.000 preduzeća ima blokirane račune, a osnovana je pretpostavka da će taj broj nastaviti da raste, imajući u vidu skorašnje proglašenje odredaba Zakona o stečaju kojima se uređuje posebni postupak u slučaju dugotrajne neposobnosti za plaćanje (tzv. automatski stečaj) neustavnim. Automatski stečaj je predstavljao efikasno sredstvo rešavanja pitanja zombi preduzeća i istaknut je kao dobro i efikasno rešenje za oporavak privrede u izveštaju Evropske Unije o napretku Srbije za 2012. godinu (samo u 2011. godini 10.682 preduzeća ispunilo uslove za pokretanje automatskog stečaja). Uporedo sa uzrocima nastanka zombi kompanija koji karakterišu Evropu, Srbija ima i svoju specifičnost - društvena, odnosno državna preduzeća u restrukturiranju u okviru privatizacije. Prema objavljenim podacima, reč je o više od 170 preduzeća, koja su tokom proteklih godina stvorila gubitke veće od 700 miliona evra.

U pokušaju da reši ili umanjí obim zombi ekonomije, kao i da obezbedi „filter“ za preduzeća koja još uvek posluju i mogu da

opstanu na tržištu, u poslednje vreme usvojen je niz mera: novi propisi o izvršenju i obezbeđenju, o stečaju (koji uključuje unapred pripremljen plan reorganizacije, a uključivao je i pomenuti automatski stečaj) i o sporazumnom finansijskom restrukturiranju, Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama, regulisanje uslova za plaćanje poreske obaveze poreza na dodatu vrednost po naplaćenom potraživanju za izvršeni promet dobara i usluga, te oročavanje zabrane prinudnog izvršenja prema subjektima privatizacije u restrukturiranju do 30. juna 2014. god.

Osim toga, Vlada Srbije primenjuje četiri godine, kao meru za prevazilaženje ekonomske krize, subvencionisanje kratkoročnih kredita za likvidnost. Ova mera je izazvala podeljene stavove u stručnoj javnosti - od podrške, jer se subvencionisanjem kamata olakšava pristup preduzeća bankarskim kreditima i umanjuje cena kredita koju privreda treba da plati, do osporavanja tvrdnjama da ovim merama više profitiraju banke nego realni sektor privrede, da prethodna i naknadna analiza efekata ovih mera, kao i transparentnost postupka dodele kredita, nisu na potrebnom nivou.

U cilju popravljivanja likvidnosti privrede, potrebno je preduzeti i dodatne mere. Tako, predlažu se različiti poreski podsticaji - npr. eliminisanje ekonomskog dvostrukog oporezivanja (plaćanje poreza na dobit pravnog lica od strane društva kapitala i plaćanje poreza na dohodak građana na dividendu isplaćenu iz neto dobiti društva) i poresko stimulisanje re-investiranja ostvarene dobiti, kao i regulisanje oblasti procene vrednosti kapitala i rada procenitelja, izjednačavanje statusa javnog i privatnog sektora u pogledu redosleda plaćanja dugova, sprovođenje multilateralne kompenzacije i druge mere. Potrebno je napomenuti

da, pored ukidanja automatskog stečaja, još jedna korisna mera za uklanjanje zombi preduzeća nije u životu - primena prinudne likvidacije predviđene Zakonom o privrednim društvima je odložena do donošenja izmena i dopuna ovog zakona kojim bi se predmetna pitanja detaljnije uredila, a u skladu sa mišljenjem Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja iz sredine 2012. god.

Na nivou društva, korisno je usvajanje i primena politike upravljanja rizicima, koja uključuje upravljanje finansijskim rizicima i rizikom nelikvidnosti. Značajno je i kakva je adekvatnost kapitala društva, što znači da društvo treba da ima povoljan odnos pozajmljenog i sopstvenog kapitala, odnosno da ima finansijsku ravnotežu, budući da je utanjena kapitalizacija društva loš signal za njegovu likvidnost, što potencijalne investitore i poslovne partnere odvraća od ulaganja i poslovne saradnje sa tim preduzećem. Veoma bitno je i da preduzeće prilikom sklapanja poslova i zaključenja poslovnih ugovora prethodno sprovede valjano ispitivanje pravnih, ekonomskih i tehničkih performansi potencijalnog poslovnog partnera i sazna sve potrebne informacije bitne za posao, kao i da prilikom pripreme, zaključenja i izvršenja ugovora vodi računa o svim ugovornim klauzulama. Naša preduzeća u proveri boniteta inostranih firmi mogu da koriste usluge Agencije za osiguranje i finansiranje izvoza (AOFI), kao i privrednih asocijacija.

Uz sve usvojene i predložene mere za bolju likvidnost privrede, ono što kod nas gotovo uvek izostane je upravo ono što je najvažnije - potpuna, dosledna i ujednačena primena usvojenih mera, koja čini razliku između dobrih namera i dobrih rezultata.

*Autor je stručni savetnik
USAID Projekta za bolje uslove
poslovanja Cardno Emerging
Markets USA Ltd.*